

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The version of the following full text has not yet been defined or was untraceable and may differ from the publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/30132>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-07 and may be subject to change.

REDE RADBOUD

Er zijn aan een rede twee ogenblikken, die van het schrijven, en die van het uitspreken. Ik heb daar, geloof ik, bij een eerdere gelegenheid al over gesproken. Uit deze opmerking klinkt, naar ik hoop, een zekere gène, en die heeft te maken met de omgang met eerbetoon. Adriaan Roland Holst heeft ooit een prachtig distichon over dat probleem geschreven dat luidt

*Moegehuldigd kwam hij thuis,
vermenigvuldigd tot een muis.*

Maar nu eerst over het ogenblik van het schrijven, een *nu* voor mij op een plek in Spanje, dat een *nu* voor U moet worden op een plek in Nijmegen. Beide plekken zijn voor elkaar onzichtbaar. Na dertig jaar heb ik toestemming gekregen van het dorp waar ik in Spanje mijn zomers doorbreng om een eind van mijn huis een kleine studio te bouwen waar vroeger een varkenskot stond. Bouwen is verboden, het is *zona agricultural*, maar als er iets van een ruïne staat mag het eigenlijk wel maar eigenlijk niet, een spaanse constructie die veel met mijn eigen levenshouding te maken heeft. Of het echt een varkenskot was weet ik niet, maar toen ik er lang geleden kwam wonen huisde er achter de muur die mijn land van dat van mijn buurman scheidt een reusachtig varken, dat er dan het volgend jaar niet meer was, en dan ineens weer wel maar dan veel kleiner. In het nu van nu is mijn buurman een paard, zwart en jong. Als ik naar buiten kijk zie ik hem, hij legt graag zijn grote, ernstige hoofd op de muur van gestapelde stenen. *Pared seca* heten die muren, droge muur. Ze worden gemaakt zonder cement en scheiden op dit eiland het ene kavel van het andere. Als ik naar buiten loop komt hij naar de andere kant van die muur, en kijkt me aan met die blik waar een mens geen verstand van heeft vanwege de ongelijkheid die tussen dieren en mensen bestaat. Soms, als ik bezig ben met een verhaal kijk ik iets te lang in die twee zo grote ogen, voel hoe ik langzaam oplos in een onbetamelijke nietigheid en vlucht naar binnen.

Deze laatste twee woorden heb ik geraden, omdat op dat ogenblik mijn tekst, die al veel verder gevorderd was, van het scherm verdween om nooit meer terug te komen, zelfs niet met behulp van de computerwizzard in het verre Nederland. Sommige mensen die over mijn werk schrijven zullen dit als een postmoderne list bestempelen, maar het is al evenmin postmodern als Cervantes en Diderot dat waren toen ze hun boeken schreven. Als er iets postmoderns aan mij is, dan is dat uitsluitend als slachtoffer van de techniek. Mijn woorden waren dus weg, maar wat had ik willen zeggen?

Ik begrijp dat op deze manier deze rede een onacademische kant uitgaat, en dat is in mijn geval misschien ook wel passend, en daarbij weet ik dat in deze machtige Universiteit een vergevingsgezind gezelschap huist dat mij grootmoedig de lichtzinnige opmerkingen heeft vergeven die ik ooit in een van mijn boeken heb gemaakt over "anderhalve Nijmeegse academicus" die ik dus nu nooit meer zal herhalen. Waarschijnlijk heeft

men begrepen dat het hier een verdedigingsmechaniek betrof van de autodidact tegen het Nijmeegse vernuft dat zijn essentiële onschuld probeerde te belagen door die te ontleden.

Wij gaan dus naar binnen en laten het paard achter, en ook de ezel die een paar velden verderop staat en elke paar uur in een gebalk losbarst dat zo wanhopig is dat het wel in een van mijn boeken terecht moest komen, er is hier vast wel iemand die precies weet waar.

Binnen is een ruimte met muren van blokken kalksteen die op dit eiland in de grond zit, en omdat ik leef in een wereld van eeuwige referenties, wat mij bij mijn soort schrijven veel geholpen heeft, weet ik sinds vanochtend dat dat het beste bouw materiaal is dat mensen kennen. Strindberg is mijn zegsman in een waanzinstuk over de Jardin des Plantes in Parijs, waarin hij zo wild tekeer gaat over stenen, dat ik het betreur dat ik Hermans nooit heb kunnen vragen of alles wat daar staat onzin is of niet. In ieder geval beweert hij daar dat kiezel en kalk het oergesteente vormen waarmee de aarde begonnen is, omdat diepzeediertjes die diatomeën en foraminiferen heten zonder dat ze dat overigens weten, daarmee hun zwervende huizen bouwden om zich te beschermen tegen koude en vijanden. Zo beschermd zat ik hier dus gisteren toen mijn woorden dwars door het beschermende kalksteen verdwenen die ik nu probeer terug te vinden.

Over *gène* had ik iets willen beweren, en over ingenuïteit, om niet te zeggen onschuld. Strindberg schrijft in de inleiding bij dat fascinerende en merkwaardige stuk over de ook door mij geliefde Jardin des Plantes waar ik, als ik in Parijs ben, altijd heenga om de uilen te zien: *Angekommen in de Mitte meines Lebenswegs, setze ich mich, um auszuruhen und nachzudenken. Alles, was ich kühn ersehnt und erträumt hatte, hatte ich erreicht. Gesättigt von Scham und Ehre, Genuss und Leiden, fragte ich mich: Nun, und?*

Over het midden ben ik allang heen, en of ik alles bereikt heb waar ik van gedroomd heb weet ik niet omdat ik nooit een vastomlijnd plan gekoesterd heb. Ik heb, bij mijn weten, nooit schrijver willen worden, ik ben het gewoon geworden. Niemand stapt tweemaal in dezelfde rivier, dat weten we, maar wat moet je doen als je zelf de rivier bent? Dan schrijf je, zonder pre-meditatie, een boek, en vandaar af stroom je verder, reizend en schrijvend, tot het ogenblik waarop je hier staat en je rekenschap geeft van wat dat schrijven met je gedaan heeft. Er is rond je werk en rond je persoon een buitenkant ontstaan van opinies en oordelen, uitleg en reactie waar je jezelf wel en niet in terugvindt. Je was een diatomee of een foraminifeer in de diepte van een oceaan, je had geleefd in een tijd van oorlog en nucleaire dreiging, je had gereisd door de wereld die de derde genoemd wordt en had beelden gezien van uitbuiting en armoede maar ook van tropische schittering en vitaliteit, je had je blootgesteld aan de soms gevaarlijke, soms genezende straling van kunst in allerlei vormen, beelden en woorden, je had naar de verhalen geluisterd die het verleden voor je bedacht had, over goden en één god, over verlangens, utopieën, en

drogbeelden, je had ascese gezien in de kloosters van Europa en Azië, je had orgiastische waan in de ogen van fanatici gezien, heiligheid en wraakzucht, je had een Muur zien bouwen en weer afbreken, je had het hoogste gebouw van de wereld zien verkruijmen tot een gat en een ashoop, en al die tijd had je gelezen en met het gelezene een sleutel proberen te vinden die op alle tegenspraak zou passen en soms was dat ook nog gelukt, kiezel en kalk van het geleefde leven hadden een beschermende laag om je organisme gelegd die zou afbreken als het je tijd was. Daarover had je, in verschillende vormen, geschreven, observaties, tijdsbeelden en verzinsels, en dat had je alleen gedaan. Daarop waren reacties gekomen, lof, en dat andere prachtige nederlandse begrip, blaam, en soms was de blaam beter te verdragen geweest dan de lof, omdat blaam beter aansluit bij de twijfels die je zelf hebt dan de lof of exegese waarbij je soms de neiging krijgt om, niet uit valse schaamte of uit kinderachtige koketterie, te reageren met de Neurenbergse mantra "im Sinne der Anklage nicht schuldig". Zowel lof als blaam betekenen gezelschap, zoals ook exegese dat is. Schrijven is een solitaire aangelegenheid, al weet ik ook net zo goed als elke andere schrijver dat het daar nooit bij blijft.

Dat is ook niet de bedoeling. Datgene wat je gemaakt hebt is bedoeld voor de wereld, voor anderen. De tegenspraak zit daarin, dat op het ogenblik dat anderen zich ermee bemoeien, jij alweer ergens anders bent. Misschien moet ik het anders zeggen. Na verloop van tijd ben je niet meer de schrijver van het boek, je bent alweer de schrijver van een ander boek, ook als je er alleen nog maar over denkt. Het eerdere, voor jou in zekere zin ongeldig geworden boek is nu van de anderen, de lezers, en sommige van die lezers willen van jou ook een lezer maken, namelijk van het boek waarvan je al afscheid had genomen. Zij hebben het, al lezend, opnieuw geschreven, en willen jouw oordeel daarover.

Zij hebben bedoelingen gevonden, meningen, constructies, voorbedachte raden die de jouwe niet waren en ook nooit zullen worden, of, veel erger, ze hebben motieven, verborgen denkbeelden of hersenschimmen ontdekt waar je jezelf niet van bewust was, ze zijn een grensovergang gepasseerd waar jij je uit zelfbescherming had omgedraaid omdat het de tijd daarvoor nog niet was, je bent een mysticus genoemd en een filosoof, en met je wereldse persoon was je daardoor gevestigd maar tegelijkertijd wilde je eigenlijk alleen blijven met wat je aan het doen was omdat zo, in een zekere vorm van onschuld zoals je het hardnekkig bleef noemen, alles vanaf het begin voor je gevoel tot stand was gekomen. En tegelijkertijd, ondanks al die overwegingen van schroom en verborgenheid bleef je trouw aan het uitgangspunt dat elke lezer het recht heeft een boek op zijn eigen manier af te maken. Een schrijver die een boek af heeft wordt, naarmate de hoofdpersonen van dat boek zich van hem verwijderen, steeds meer een lezer, en als lezer mag en kan hij van andere lezers van mening verschillen.

De laatste jaren heb ik me, samen met mijn vrouw die fotografe is, bezig gehouden met de graven van dichters. Zij heeft op allerlei plaatsen in de wereld waar we toch al waren of waar we speciaal daarvoor naar toe

gereisd zijn, de graven gefotografeerd van dichters, en in sommige gevallen, denkers. Ik kan het ook anders zeggen, ik ben op familiebezoek geweest bij de doden met wie ik in een leven van lezen vertrouwd geraakt ben, mijn leermeesters. Ik heb ze niet allemaal op kunnen zoeken, maar met die jarenlange bezigheid heb ik de parameters gevolgd van het literaire universum dat mij gevormd heeft. Vergilius en Leopardi, Montale en Nabokov, Calvino en Proust, Slauerhoff en Lucebert maar ook Pierre Kemp, Drummond de Andrade en Kawabata, Murasaki Shikibu en Gottfried Benn, een zwervend pantheon van goden en helden van wie ik de meeste nog niet gelezen had toen ik in alle onwetendheid en nogmaals, onschuld, begon te schrijven. Geen schrijver schrijft zonder andere schrijvers, ze zitten, zoals ik in mijn boek *In de bergen van Nederland* gezegd heb, met zijn honderden in je hand. De schrijvers en dichters van wie ik de graven bezocht heb, lijken niet op elkaar behalve in één ding, dat ze zich allemaal van tijd in een ruimte opsluiten waar ze alleen zijn. In die zelfbedachte, armoedige of luxueuse cellen zijn ze alleen met hun verbeelding, en nog zonder de ruis van de toekomstige secundaire opinie.

Een leven lang vrijwillige opsluiting op vaak eigenaardige plekken heeft het werk opgeleverd dat mij vandaag deze eer brengt, waarover ik mij, mijnheer de rector magnificus, meer verheug dan misschien uit het voorgaande duidelijk wordt. Men mag alleengangers hun behoedzaamheid niet kwalijk nemen. Na mij zal een jonge vrouw spreken die zich intensief met mijn werk heeft beziggehouden. Ik hoop dat ik haar met mijn schuwe behoedzaamheid niet heb teleurgesteld. Zij heeft mij gelezen zoals ik dat nooit zou kunnen, al was het maar omdat ik haar voor moest blijven.

Ik dank U allen voor Uw aandacht.